

Branje leposlovja je (še zmeraj) potrebno

■ **Boža Krakar Vogel** je redna profesorica za didaktiko književnosti na *Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete* v Ljubljani in častna članica *Slavističnega društva Slovenije*. Napisala je vrsto člankov in nekaj knjig o pouku književnosti. Sodelovala je pri snovanju aktualnih učnih načrtov, pri koncipiranju eksterne mature ter prispevala vsebinsko in didaktično zasnovno gimnazijskih antologij *Branja 1–4*.

Branje leposlovja je zaradi svoje narave, da bralca vznemirja, angažira, spodbuja k dialogu, premisleku in prevpraševanju estetskih, etičnih in spoznavnih vrednot, tisto, ki posameznikovo duševno življenje vsestransko opremlja ne le za preživetje in pragmatično znajdevanje, ampak za osmišljeno bivanje in sobivanje v svetu sedanjosti in prihodnosti.

Na nekem seminarju za učitelje je nekaj udeleženk živahno trdilo, da naši otroci zelo veliko berejo. Menile so, da pedagogi radi pretiravamo, ko tarnamo nad pomanjkljivim bralnim angažmajem šolajoče se mladine. Opirale so se na razmišljanje, da

Posledica branja literature je tudi tako zaželena višja bralna pismenost.

živimo v družbi branja. V zgodovini ljudje še nikoli nismo toliko brali, saj to nenehno počnemo na ekranih naših mobilnih naprav, tablic, telefonov, računalnikov; vse to početje celodnevno zaposluje tako odrasle kot otroke, ki prav zato začnejo celo bolj zgodaj brati. Branje je postalo nekakšna avtomatizirana dejavnost, mimogrede in brez napora zaznavamo črke, pomene besed in besednih zvez v naslovih, mednaslovih, pod slikami ...

Težko bi rekli, da te njihove ugotovitve ne držijo.

Zakaj pa potem pravijo strokovnjaki, da bremo čedalje manj? Zato, ker z 'manj' mislijo 'manj kakovostno', v smislu ruskega pregovora »Brati in ne premisliti je kakor jesti in ne prebaviti«. Njihova skrb torej ne velja avtomatiziranim, gotovo celo velikim količinam na hitro konzumiranih in tudi hitro pozabljivih oblik branja kratkih (multimedijskih) sporočil, pač pa branju v 'tradicionalnem' pomenu. Takemu, pri katerem ne

zadostuje bežno zaznavanje kratkih izjav, ampak se pri njem razumevanje posameznosti postopoma z duševnim naporom nadgradi v celostni smisel napisanega. Tako branje pa terja bralčevo zbranost, razbiranje zahtevnejših pomenov v daljših, nekaj ali celo nekaj sto strani dolgih besedilih. Zlasti slednjih, potisnjenih med platnice tiskanih knjig, beremo Slovenci malo, 40 % odraslih niti ene knjige na leto. Tudi drugod po Evropi zvečine ni dosti drugače. (Prenos na digitalni medij tega stanja ne spreminja, raziskovalci so mnenja, da je takrat bralne pozornosti za dolga besedila še manj.)

Med nebranimi knjigami zavzema častno prvo mesto leposlovje, tuje in domače. (Ne)bralci se izgovarjajo na pomanjkanje časa, na zamudnost in brezkoristno zahtevnost takega branja. Češ, dandanes potrebujemo hitro usvojljive, po možnosti neproblematične informacije, da nas ne obremenjujejo preveč, kaj šele da bi se morali truditi z iskanjem izmuzljivih pomenov, skritih v podobah in simbolih, izrečenih z večpomenskim, nenavadnim jezikom. Ne le da za to 'homo digitalis' nima časa, tudi potrpljenja nima, pa naj bo manj ali bolj formalno izobražen, kot npr. tehnik, družboslovec, celo

Foto: Leon Kernel

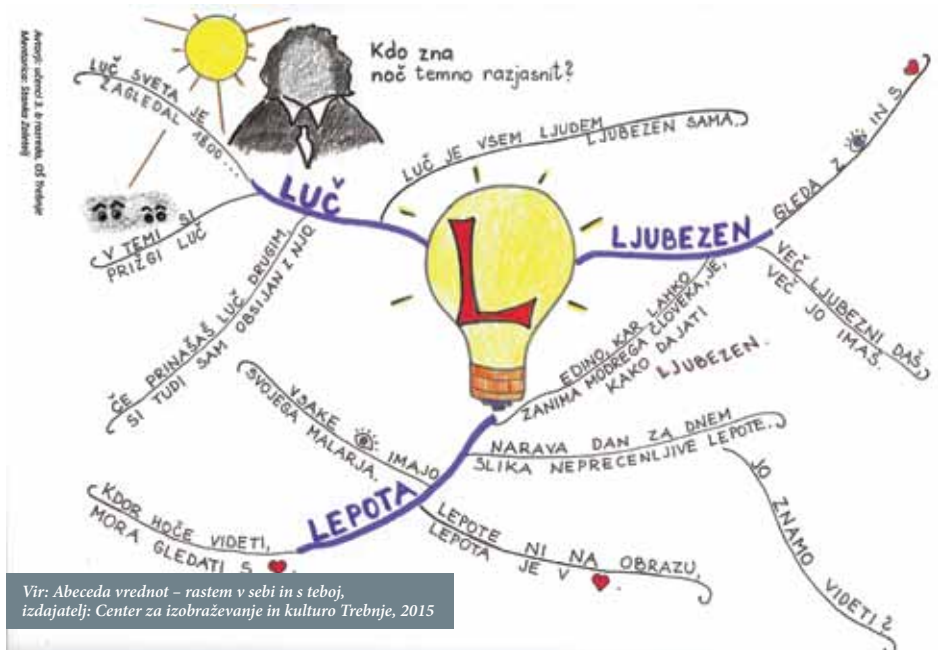
humanist. Mnogi med njimi se po razlage svojih aktualnih vprašanj rajši zatekajo v preproste medijske članke ali priročnike za srečno življenje, zahtevnejši pa v filozofijo, sociologijo, poljudno znanost, po hitro dosegljiva (estetska?) ugodja pa v elektronske medije. Svet iz besednih podob in zgodb, ki jih je treba 'dešifrirati', pa še potem je njihov pomen pogosto večpomenski in prepuščen odgovornosti bralčeve interpretacije, vsem tem potrebam sodobnega človeka na videz čedalje manj ustreza.

Vendar je prav branje leposlovja zaradi svoje narave, da bralca vznemirja, angažira, spodbuja k dialogu, premisleku in prepričevanju estetskih, etičnih in spoznavnih vrednot, tisto, ki posameznikovo duševno življenje vsestransko opremlja ne le za preživetje in pragmatično znajdevanje, ampak za osmišljeno bivanje in sobivanje v svetu sedanjosti in prihodnosti. Literarno branje zato označujejo tudi kot kontrapunkt potrošništvu, poneumljanju resničnostnih šovov, pa stroj za upočasnitev časa, za srečevanje s samim seboj in empatijo do drugega in drugačnega. Naštevajo še vrsto drugih prednosti: spodbujanje kritičnega in ustvarjalnega mišljenja, narodne, kulturne in duhovnozgodovinske identitete, nabiranje vednosti in razgledanosti, tudi umik v sanjarjenje na višji ravni, kakor ga omogočajo tabloidi in raznovrstno zavajanje medijske manipulacije. Literatura, literarno ustvarjanje pomeni to, kar je Karel Ozvald že l. 1927 zapisal v Kulturni pedagogiki: »Od politike vse premalo uvaževan vpliv na duhovno, bogu-človeški

Ni potreben poseben medpredmetni 'projekt', da se pri nekem predmetu zapoje kaka ljudska pesem, prebere ali pripoveduje kaka anekdota, spomin iz preteklosti. Za spodbujanje branja in za druge oblike ozaveščanja mladih ni potrebna nova šolska reforma.

usmerjeno oblikovanje celotnega naroda. Velik pesnik in pisatelj koraka v tem oziru pred vsakim drugim kulturnim delavcem« (Ozvald, 1927: 101).

Posledica branja literature je tudi tako zelena višja bralna pismenost. Bralec, ki z

branjem literature razvije strategije zahtevnega branja (razbiranja večpomenskih formulacij, naporenega prestavljanja inverzij, branja namigov ali nezapisanega, tj. branja 'med vrsticami'), te dejavnosti z lahkoto prenaša tudi na branje drugih zahtevnih besedil – strokovnih, znanstvenih idr., kar mu zagotavlja uspešnost pri šolanju in vseživljenjskem izpopolnjevanju.

Vsega tega se moramo zavedati tudi pedagogi. Tisti, ki poučujemo materinščino (in tuje jezike), imamo spodbujanje (literarnega) branja v opisu svoje strokovne kompetence.

Mladi, obkroženi z družbenim zanemarjanjem literarnega branja, tega razumljivo tudi sami ne počnejo preveč radi. Naše raziskave pravijo, da branje knjig veseli le 12 % gimnazijcev, pa še ti v prostem času (med počitnicami) preberejo največ tri knjige po lastnem izboru. A hkrati mladi radi sodelujejo pri neposrednem pouku literature, prisluhnejo literarnim sporočilom in zavzeto razpravljajo o prebranem. Celotno ustvarjalni so ob tem: uprizarjajo, preoblikujejo zgodbe, pišejo svoje sestavke. Svoj trenutni interes največkrat pripisujejo dobremu učitelju. Sporočilo, ki ga izluščimo iz tega, je nekako takšno: večkrat ko bo učitelj v neposrednem stiku z učenci svoje ure oblikoval kot vznemirljive literarnoizobraževalne dogodke, večja je možnost, da več učencev svoj trenutni

interes postopoma ponotrnanja in nadgradi v bolj trajno zanimanje za branje, knjigo in kulturo. To pa je most, če se spet opremo na K. Ozvalda, do razvoja vsestranskega vrednostnega sistema, do usvajanja, kot pravi Franc Pediček, »etičnega common sense«.

Vendar pa branje, literarno in neliterarno, ni samo naloga učiteljev materinščine in tujih jezikov. Mnogo je načinov, da se bolj dejavno goji tudi pri drugih predmetih. Kolikokrat učenci berejo pri zgodovini kakšno zgodovinsko povest (pa obstaja cela zbirka takih zgodb), pri naravoslovju življenjepise slavnih znanstvenikov, primerjajo literarne in naravoslovne opise narave, berejo pri pouku ali doma, po tihem, ali, še bolj redko, na glas?

V okviru bralnih spodbud sodi še mnogo drugih dejavnosti. Ni potreben poseben medpredmetni 'projekt', da se pri nekem predmetu zapoje kaka ljudska pesem, prebere ali pripoveduje kaka anekdota, spomin iz preteklosti.

Za spodbujanje branja in za druge oblike ozaveščanja mladih ni potrebna nova šolska reforma. Govori se, da bodo mladi v prihodnosti potrebovali čisto drugačna znanja. Sedanji vzgojitelji jih slabo poznamo. Zato bo bolj prepričljivo in koristno dajati mladim tisto, kar poznamo dobro. To pa je tudi branje v živem stiku bralca in besedila. ◀